

Спеціальний статус об'єктів культурної спадщини під час збройних конфліктів: порівняльний аналіз досвіду Дубровника та Одеси

Галушко Катерина

Фахівець відділу розвитку центрів науки НЦ «Мала академія наук України», вул. Дегтярівська, 38-44, Київ, 02000, Україна, e-mail: halushkate@gmail.com,
ORCID: 0009-0001-2653-5551.

Лобанова Марія

Наукова співробітниця відділу наукової обробки і зберігання фондів Одеського археологічного музею НАН України, вул. Ланжеронівська, 4, Одеса, 65026, Україна; в.о. доцента кафедри археології, етнології та всесвітньої історії Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, Одеса, 65023, Україна, e-mail: lbnvmsh@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-8497-8206.

В статті подається аналіз діяльності міжнародних та державних організацій під час збройних конфліктів та післявоєнної відбудови та вплив на цю діяльність статусу всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в контексті Війни Хорватії за Незалежність та російсько-української війни. Виділено два міста для репрезентації – Дубровник (Хорватія) та Одеса (Україна). Аналізуються виклики для архітектурних та історичних цінностей, проблеми, пов'язані з захистом та збереженням колекцій, наводяться приклади реставрацій та практики організації громадянського суспільства задля допомоги у збереженні культурних цінностей.

Ключові слова: музейні колекції, культурна спадщина, пошкоджені пам'ятки, російсько-українська війна, війна Хорватії за незалежність, Дубровник, Одеса.

Вступ

Активні воєнні дії та окупація частини території України почалися з 2014 р., що створило значну загрозу культурним ландшафтам та окремим об'єктам культурної спадщини. З початком повномасштабного вторгнення об'єкти архітектури та зони історичної забудови Києва, Херсона, Маріуполя, Чернігова, Миколаєва, Одеси та інших міст і містечок стали особливими мішенями для ворога попри віднесення історичних центрів до пам'яток національної культурної спадщини (Shydlovskiy et al. 2023).

Важливим є розуміння того, що знищення культурної спадщини є частиною загальної геноцидної політики РФ щодо української ідентичності (Іванова, Шидловський 2023). Разом з тим, проводиться аналіз втрат культурної спадщини у загальноєвропейському та світовому контекстах (Dawson 2023, Ivanova 2023).

Одним з інструментів збереження міських ландшафтів та привернення світової уваги до проблем руйнації об'єктів спадщини під час воєнних дій може виступати надання статусу об'єктів всесвітньої спадщини пам'яткам, які опинилися під загрозою.

Внесення культурних пам'яток до державних та міжнародних реєстрів, в тому числі до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, може збільшити кількість інструментів для збереження спадщини. Процес подачі заявки та отримання даного статусу передбачає ретельну підготовку на всіх рівнях цієї процедури. Але ці інструменти не завжди є першочерговою метою для отримання спеціального статусу. Це може принести визнання та увагу громад та інших державних та міжнародних організацій на стан збереження об'єктів культурної спадщини.

Як тільки об'єкт спадщини потрапляє до списку ЮНЕСКО, він стає всесвітньою туристичною визначною пам'яткою, що призводить до

збільшення зацікавленості людей до різних культур та в перспективі веде до збільшення кількості відвідувачів об'єктів всесвітньої спадщини, що своєю чергою веде до значного внеску в економіку країни. З'являються нові робочі місця, інфраструктура міста покращується, та його соціальне життя. З покращеннями стандартами якості та кращими можливостями, туристичний потік зростає ще більше (Ertan, Eđerciođlu 2016).

Коли зону культурної спадщини обрано як об'єкт Всесвітньої спадщини, крім міжнародного визнання, звертається увага місцевих жителів на соціальні та культурні цінності міської території. В результаті, замість того, щоб просто насолоджуватися даною місцевістю, мешканці отримують додаткову прив'язаність і гордість до історичного центру міста. Як наслідок, передбачено, що вони можуть почати брати участь у процесах збереження та слідкувати за результатами.

Міста-власники статусу всесвітньої спадщини часто стикаються з абсолютно різноманітними викликами і загрозами для свого збереження та в принципі існування. Це забудовники, відсутність фінансування, відсутність жорстких правил щодо контролювання діяльності навколо пам'ятки, відсутність уваги до пам'яток та інше. Але останні 50 років зробили вже давно відому проблему – збройні конфлікти – більш актуальною. Збройні конфлікти в контексті збереження спадщини є викликом, який часто потребує нестандартних та серйозних рішень. Дану проблему в цій статті буде розглянуто на прикладі міст Дубровник (Хорватія) та Одеса (Україна). Перший є прикладом, де успішно вдалося реконструювати місто після наслідків конфлікту. Друга – приклад міста, яке систематично зазнає обстрілів та пошкоджень, де, в той самий час інтенсивно проводяться заходи зі збереження спадщини. Окрім того, ці два міста мали статус спадщини під загрозою ЮНЕСКО під час збройного конфлікту.

Дубровник

Дубровник є містом на крайньому півдні Хорватії. Це адміністративний центр Дубровницько-Неретванської жупанії та один з найважливіших історичних і туристичних центрів Хорватії. Дубровник або «Перлина Адриатики», розташована на узбережжі Далмації, став важливою морською державою Середземного моря з XIII століття. Незважаючи на те, що місто зазнало пошкоджень від землетрусу 1667 року, вдалось зберегти прекрасні церкви, монастирі, палаци та фонтани в стилі готики, ренесансу та бароко. Дубровник отримав статус всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у 1979 році, але в 1991 році було прийнято рішення надати Дубровнику статус всесвітньої спадщини яка є під загрозою. Пізніше, межі об'єкта були розширені.

Дубровник знову був сильно пошкоджений під час Війни Хорватії за Незалежність 1991-1995 років, особливо під час так званої Облоги Дубровника 1991-1992 року. З падінням останніх приміських поселень місто було повністю оточене ворожою армією.

Облога не залишилася непоміченою, тому незабаром до міста прибули спостерігачі міжнародної спільноти, які кілька разів виступали посередниками у встановленні перемир'я, яке Югославська Народна Армія регулярно порушувала новими нападами на Дубровник. Фотографії руйнування дуже швидко облетіли світ.

Під час обстрілів з 8 по 14 листопада та 6 грудня 1991 року на територію міста впало близько 5000 артилерійських снарядів, убивши 53 і поранивши понад 180 мирних жителів і захисників. 23 жовтня 1991 року на Старий Град впали перші 120-мм міномети. Тоді було зруйновано частину набережної старої міської гавані та кілька будинків уздовж Страдуна, Палац Спонза, езуїтський костел св. Ігнатія, дзвіниця францисканського монастиря та костел, міська дзвіниця. 31 жовтня перша гуманітарна допомога прибуває до Дубровника з конвоєм Libertas.

6 грудня 1991 року, була здійснена атака, яка запам'ятається як наймасштабніше в історії руйнування старого центру Дубровника, який знаходиться під охороною ЮНЕСКО. Лише на Старе місто впало понад 2 тисячі снарядів, хоча міські мури та інші пам'ятки нульової категорії належним чином позначені білими прапорами ЮНЕСКО. Місто та значна частина муніципалітету Дубровник зазнали величезних матеріальних збитків. Лише за одну дванадцятигодинну атаку на старий центр міста було серйозно пошкоджено близько 30% будівель. У Трстені було підпалено та майже повністю знищено 490-річний дендропарк. Повністю зруйновано 2127 будинків, більшість цих будинків було підпалено та пограбовано (Monitoring of the state of conservation of World Heritage cultural and natural properties 1992).

Згідно зі звітом ЮНЕСКО за 1992 рік Інститут охорони пам'яток культури встановив інвентаризацію культурних цінностей, які постраждали під час бомбардування 1991 року та у травні-червні 1992 року: 27 громадських і культурних споруд різного ступеня пошкоджено; снарядами великого калібру пошкоджено вимощені камінням вулиці та площі, міські стіни, вежі та фортеці.

2-4 вересня 1992 року відбулось перше засідання Консультативної комісії експертів з відновлення Дубровника в старому місті. Під час цієї зустрічі було відновлено діяльність щодо охорони спадщини, адже ця діяльність була тимчасово припинена через відновлення бомбардування міста в травні-червні 1992 року. Зустріч продемонструвала необхідність підтримувати тісну співпрацю з установами та комісіями, які займаються захистом міста з технічної точки зору та збору коштів. Комісія визначила кілька пріоритетів на 1992 рік (Report of the World Heritage Committee 1991):

- заміна всієї пошкодженої черепиці;
- реконструкція дев'яти корпусів;
- підготовка техніків, майстрів і каменерізів;

– оприлюднення плану дій серед донорів.

На організацію зустрічі експертів частково використано кошти у розмірі 19000 доларів США, виділені ЮНЕСКО. Решта було використано на навчання двох архітекторів. Спеціальне виділення 200000 доларів США (що покривало близько 10-15% витрат), виділене Генеральним директором ЮНЕСКО, використовується для наступних цілей: відновлення міських мурів, кадастровий контроль старого міста Дубровника і придбання 270 тисяч штук черепиці. На момент 1994 року, згідно зі звітом ЮНЕСКО, майже вся черепиця була відновлена (Monitoring of the state of conservation of World Heritage cultural and natural properties 1994).

Суму в розмірі 30000 доларів США, що була надана Бюро на сесії, за планом мала бути використана для: придбання обладнання та матеріалів для реставрації настінних розписів у згорілих палацах, оприлюднення плану дій з відновлення Дубровника та його пам'яток серед жертводавців, а також для навчальних програм. Як було визнано під час засідання самими делегатами, незважаючи на те, що Фонд всесвітньої спадщини та ЮНЕСКО вже надали значну фінансову (загальна сума близько 250 тис. доларів) та технічну допомогу, орієнтовна вартість відновлення пошкоджених культурних цінностей у Дубровнику становить близько 10 мільйонів доларів США. Весь процес контролювався Регіональним інститутом охорони пам'яток та Інститутом реставрації Дубровника за допомогою національних органів влади.

В 1996 році в передмісті Дубровника стається землетрус, який зупиняє на деякий час процес відновлення, це відбувається вже вдруге, адже в 1994 році процес також зупинявся через підвищену активність бойових дій в регіоні (State of conservation of properties inscribed on the World Heritage List 1995). На основі звіту прийнятого у середині листопада 1996 року, а також подальшого звіту ICOMOS було нарешті прийняте рішення виключити Дубровник

зі списку «спадщини під загрозою» (Gaze 2014; рис. 1, 2, 3).

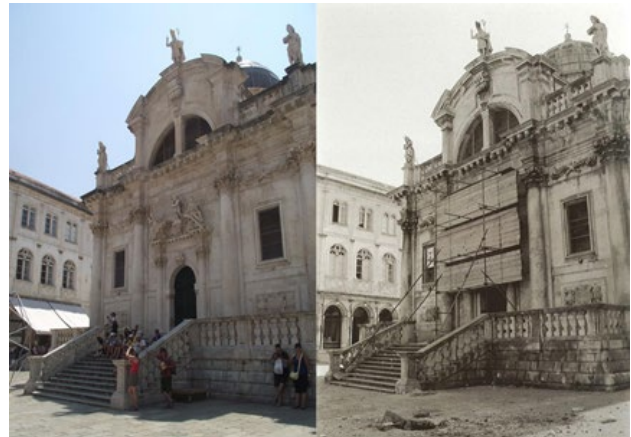

Рис. 1. Церква святого власія 07.2013/12.1991 (Gaze 2014).
Fig. 1. Church of St. Blaise 07.2013/12.1991 (Gaze 2014).

Рис. 2. Страдун 07.2013/12.1991 (Gaze 2014).
Fig. 2. Stradun 07.2013/12.1991 (Gaze 2014).

Рис. 3. Колона Орландо 07.2013/12.1991 (Gaze 2014).
Fig. 3. Orlando Column 07.2013/12.1991 (Gaze 2014).

Одеса

З моменту початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну (24 лютого 2022 року) не було жодного місяця без обстрілів міста Одеси. 25 січня 2023 року у Парижі за прискороною процедурою історичний центр Одеси був визнаний всесвітньою культурною спадщиною ЮНЕСКО під загрозою, тобто такою яка потребує негайної охорони. 19 вересня того ж року зону охорони було розширено за наполегливим проханням ICOMOS. Історичні забудови відображають швидкий економічний розвиток міста в 19 – початку 20 століття. Історичний центр Одеси є частиною портового міста на узбережжі Чорного моря, створеного на місці фортеці Хаджибей, що являє собою щільну забудову, сплановану за канонами класицизму, який характеризується двоповерховими або чотирьох поверховими будинками та широкими перпендикулярними вулицями, з посадженими довкола деревами. Об'єкт включає театри, музеї, готелі, банки, торгові центри, склади, фондові біржі, мости, пам'ятники, релігійні споруди, школи, приватні палаци та багатоквартирні будинки та інші громадські та адміністративні будівлі, спроектовані архітекторами та інженерами, переважно італійськими.

На початку повномасштабного вторгнення російської федерації, одеські музеї почали проводити заходи щодо збереження колекцій (пакування, переміщення у безпечні місця, евакуація) (Рис. 4). Музеї зустрілися з низкою викликів – нестача пакувальних матеріалів, відсутність досвіду і знань для подібних заходів, нестача кадрів.

Багато об'єктів у центрі міста було забарикадовано. За допомогою громадських організацій, серед них Museum for Change, на культурних пам'ятках у центрі міста було прикріплено прапорці міжнародної організації Blue Shield (Невідкладна допомога закладам культури в Одесі. Фаза 1). Між тим, такий статус передбачає, що

Рис. 4. Пусті вітрини в Одеському археологічному музеї після евакуації експозиції. Фото: Суспільне Одеса.

Fig. 4. Empty display case in the Odessa Archaeological Museum after the evacuation of the exposition. Photo: Suspilne Odesa.

ці об'єкти не можуть бути ціллі під час збройних конфліктів. На практиці, ці вимоги систематично порушуються під час обстрілів міста та Одеського морського порту (Рис. 5, 6, 7).

Після затвердження статусу спадщини ЮНЕСКО у низці інституцій і музеях міста було запроваджено проекти по цифровізації колекцій. Документація почалася із найважливіших архівних документів та пріоритетних колекцій для збереження.

За останніми даними ЮНЕСКО, у місті було пошкоджено 49 пам'яток (Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO 2024). Через інтенсивність атак, ця цифра, на жаль, може збільшуватися.

Найбільшої шкоди історичному центру міста Одеси було нанесено під час систематичних атак у липні 2023 року. Пошкоджень зазнали Одеський музичний ліцей імені Столярського, Будинок вчених, Морський музей, Одеський літературний музей, Одеський археологічний музей НАН України.

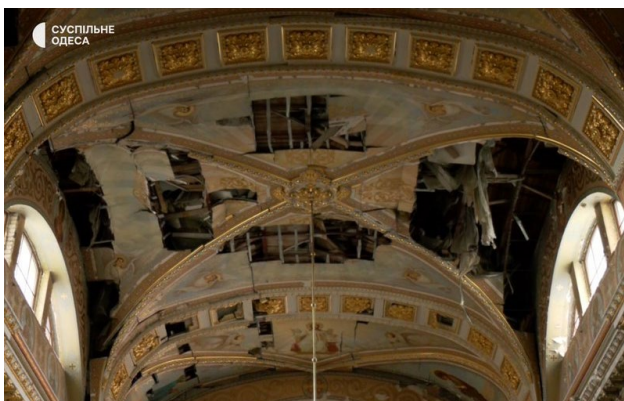

Рис. 5. Пошкодження Свято-Преображенського Собору після влучання російської ракети. Фото: Суспільне Одеса.

Fig. 5. Damage to the Transfiguration Cathedral after being hit by a Russian rocket. Photo: Suspilne Odessa.

Рис. 6. Пошкодження історичних будівель Одеси під час масованих обстрілів. Фото: Громадська приймальня Української Гельсінської спілки з прав людини у м. Одесі.

Fig. 6. Damage to historic buildings in Odessa during massive shelling. Photo: Public reception hall of the Ukrainian Helsinki Union for Human Rights in Odessa.

Рис. 7. Пошкодження історичних будівель Одеси під час масованих обстрілів. Фото: Громадська приймальня Української Гельсінської спілки з прав людини у м. Одесі.

Fig. 7. Damage to historic buildings in Odessa during massive shelling. Photo: Public reception hall of the Ukrainian Helsinki Union for Human Rights in Odessa.

Колекції цих музеїв є винятковими. Наприклад, колекції Одеського археологічного музею НАН України отримали статус «Національного надбання України» у 2008 році. Вони охоплюють різні історичні етапи та включають колекції первісних, античних та середньовічних пам'яток Північного Причорномор'я, велику нумізматичну колекцію (майже 60000 артефактів), старожитності Єгипту та стародавнього Кіпру.

Під час липневих обстрілів 2023 року Одеський археологічний музей було пошкоджено. У вересні 2023 року в одній із зал музею через системні обстріли обвалилася стеля (Рис. 8, 9). Руйнівними для історичного центру Одеси можна назвати ракетні обстріли 5 листопада 2023 року, коли було пошкоджено Одеський національний художній музей. У будівлі Одеського художнього музею було пошкоджено стіни, вибиті деякі шибки та скло. Окрім того, було пошкоджено тимчасові виставки.

Музей отримав допомогу від різних міжнародних та українських організацій (ЮНЕСКО, ALIPH, Museum for Change, організації з Німеччини, Польщі та Чехії). Команда музею реалізує проекти з оцифрування своїх колекцій та захисту будівлі. За останніми відомостями, музею, за два роки вдалося задокументувати методом фотофіксації 20000 експонатів (Рис. 10-11). Одним із завдань міжнародної організації ЮНЕСКО є навчання необхідних навичок спеціалістів з охорони культурної спадщини. Одеські спеціалісти системно беруть участь у тренінгах і навчальних програмах організації. Вони спрямовані на реагування на надзвичайні ситуації, превентивні заходи для збереження спадщини та зберігання різних колекцій.

Висновки

У висновку цього короткого огляду, можна назвати вплив ЮНЕСКО на історичну спадщину міста Дубровник винятковою. Даний досвід на момент початку 90-х був доволі новим для

Рис. 8. Обвал стелі в Одеському археологічному музеї після масованих обстрілів. Фото: Суспільне Одеса.

Fig. 8. Collapse of the ceiling in the Odessa Archaeological Museum after massive shelling. Photo: Suspilne Odesa.

Рис. 9. Руйнування будівлі Одеського археологічного музею після масованих обстрілів. Фото: Суспільне Одеса.

Fig. 9. Destruction of the building of the Odessa Archaeological Museum after massive shelling. Photo: Suspilne Odesa.

ЮНЕСКО, особливо в Європі, і можна бачити що рішучість дій даної організації суттєво допомогла в рекордні сім років відновити більшу частину Дубровника, залучити до цієї діяльності як власні кошти, так і інші приватні та міжнародні організації. Цей досвід також показує складність реконструкційної діяльності. Загалом, досвід Хорватії як осередку суміші архітектурних мистецтв із високим ступенем

Рис. 10-11. Фотофіксація колекцій Одеського археологічного музею НАН України. Фото: Марія Лобанова.

Fig. 10-11. Photographic recording of the collections of the Odessa Archaeological Museum of the National Academy of Sciences of Ukraine. Photo: Mariia Lobanova.

збереженості, у даному конфлікті і повоєнному відновленні можна назвати унікальним.

Досвід міста Одеси ще потребує часу для аналізу. Зрозуміло, що спеціальний статус, такої організації, як ЮНЕСКО дозволяє донести стан культурних пам'яток в історичному центрі міста якомога більшій кількості людей. Поки місто перебуває у стані війни, систематичні атаки

та загроза вже світовій культурній спадщині буде продовжуватися. Проводяться превентивні заходи для збереження спадщини та евакуація колекцій. Продовжується документація стану об'єктів культурної спадщини. Проводиться інтенсивна цифровізація колекцій одеських музеїв. Одним із важливих напрямків є освітня діяльність наукових та громадських організацій, результатом яких є впровадження ініціатив із навчання місцевих спеціалістів зі збереження спадщини. Ще один важливий елемент збереження культурних цінностей, який нині активно застосовується – це оцифрування колекцій. Музеї та інші інституції обирають пріоритетні колекції та документи і реалізують ці проекти.

Оглянувши ці два приклади, ми можемо визначити основні напрямки роботи міжнародних організацій у містах зі статусом спадщини ЮНЕСКО під час збройних конфліктів: реставрація пошкоджених об'єктів, пошук патронів для фінансування і реалізації проектів, проведення превентивних заходів для збереження музейних і архівних колекцій, моніторинг пам'яток та освіта спеціалістів.

Література

Іванова, О., Шидловський, П. 2023. Захистити минуле – щоб зберегти майбутнє. *VITA ANTIQUA 14, Культурна спадщина та війна: виклики і рішення*, с. 10-22. <https://doi.org/10.37098/VA-2023-14-10-22>.

Невідкладна допомога закладам культури в Одесі. Фаза 1. *Museum for Change*. <https://www.mfcua.org/projects/nevidkladna-dopomoga-zakladam-kulturi-v-odesi-faza-1> [дата звернення 30.04.2024].

Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. 2024. *UNESCO: Building Peace through Education, Science and Culture, communication and information*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco> [date of access: 30.04.2024].

Dawson, M. 2023. War and the Historic Environment. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 14:2, 129-134. <https://doi.org/10.1080/17567505.2023.2211378>.

Ertan, T., Eğercioğlu, Y. 2016. The Impact of UNESCO World Heritage List on Historic Urban City Centers and its Place in Urban Regeneration: The Case of Melaka, Malaysia and Tire, Turkey. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 216, p. 591-602. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.12.031>.

Gaze, H. 2014. Reconstructing Dubrovnik. <https://www.presidentsmedals.com/Entry-14260>.

Ivanova, O.A. 2023. Balkan and Ukrainian experience of protection and preservation of cultural heritage during military operations. *VITA ANTIQUA 14, Culture Heritage and the War: challenges and solutions*, p. 110-121. <https://doi.org/10.37098/VA-2023-14-110-121>.

Monitoring of the state of conservation of World Heritage cultural and natural properties, 1992.

Monitoring of the state of conservation of World Heritage cultural and natural properties, 1994.

Monitoring of the state of conservation of World Heritage cultural properties and related technical problems, 1992.

Report of the world heritage committee, 1991.

Shydlovskiy, P., Kuijt, I., Skorokhod, V., Zotsenko I., Ivakin V., Donaruma W., Field S. 2023. The tools of war: conflict and the destruction of Ukrainian cultural heritage. *Antiquity*, 97(396), e36. doi: <https://doi.org/10.15184/aqy.2023.159>.

State of conservation of properties inscribed on the World Heritage List, 1995.

UNESCO World Heritage Centre – Document – Technical Report: Fact-Finding Mission to Dubrovnik and Ston, 12-15 November 1996.

References

Ivanova, O., Shydlovskiy, P. 2023. Protect the past – to save the future (Instead of a Foreword). *VITA ANTIQUA, 14. Culture Heritage and the War: challenges and solutions*. <https://doi.org/10.37098/VA-2023-14-10-22>.

Emergency assistance to cultural institutions in Odesa, 2024. Phase 1. *Museum for Change*. <https://www.mfcua.org/en/projects/emergency-assistance-to-cultural-institutions-in-odesa> [date of access: 30.04.2024].

Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. 2024. *UNESCO: Building Peace through Education, Science and Culture, communication and information*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco> [date of access: 30.04.2024].

Dawson, M. 2023. War and the Historic Environment. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 14:2, 129-134. <https://doi.org/10.1080/17567505.2023.2211378>.

Ertan, T., Eğercioğlu, Y. 2016. The Impact of UNESCO World Heritage List on Historic Urban City Centers and its Place in Urban Regeneration: The Case of Melaka, Malaysia and Tire, Turkey. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 216, p. 591-602. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.12.031>.

Gaze, H. 2014. Reconstructing Dubrovnik. <https://www.presidentsmedals.com/Entry-14260>.

Ivanova, O.A. 2023. Balkan and Ukrainian experience of protection and preservation of cultural heritage during military operations. *VITA ANTIQUA 14, Culture Heritage and the War:*

challenges and solutions, p. 110-121. <https://doi.org/10.37098/VA-2023-14-110-121>.

Monitoring of the state of conservation of World Heritage cultural and natural properties, 1992.

Monitoring of the state of conservation of World Heritage cultural and natural properties, 1994.

Monitoring of the state of conservation of World Heritage cultural properties and related technical problems, 1992.

Report of the world heritage committee, 1991.

Shydlovskiy, P., Kuijt, I., Skorokhod, V., Zotsenko I., Ivakin V., Donaruma W., Field S. 2023. The tools of war: conflict and the destruction of Ukrainian cultural heritage. *Antiquity*, 97(396), e36. doi: <https://doi.org/10.15184/aqy.2023.159>.

State of conservation of properties inscribed on the World Heritage List, 1995.

UNESCO World Heritage Centre – Document – Technical Report: Fact-Finding Mission to Dubrovnik and Ston, 12-15 November 1996.

Special status of cultural heritage objects during armed conflicts: a comparative analysis of Dubrovnik and Odesa experience

Halushko Katerina

Specialist of the Department of Development of Science Centers of the National Center «Junior Academy of Sciences of Ukraine», str. Degtyarivska, 38-44, Kyiv, 02000, Ukraine, e-mail: halushkate@gmail.com, ORCID: 0009-0001-2653-5551.

Lobanova Mariia

Scientific employee of the department of scientific processing and storage of funds of the Odesa Archaeological Museum of the National Academy of Sciences of Ukraine, str. Lanzheronivska, 4, Odesa, 65026, Ukraine; Acting Associate Professor of the Department of Archaeology, Ethnology and World History of Odesa National University named after I.I. Mechnikova, str. Dvoryanska, 2, Odesa, 65023, Ukraine, e-mail: lbnvmsh@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8497-8206.

This article provides an analysis of the activities of international and state organizations during armed conflicts and post-war reconstruction, and explores the impact of UNESCO World Heritage status on these activities. The main focus is on two historic cities – Dubrovnik in Croatia and Odesa in Ukraine – which are representative examples for considering the effects of armed conflicts on cultural heritage.

Dubrovnik, inscribed on the UNESCO World Heritage List in 1979, has become a symbol of resilience and rebirth after Croatia's War of Independence. The city suffered significant damage during the shelling, but the international community, together with the Croatian authorities, joined the restoration of historical monuments. UNESCO drew attention to the need to preserve cultural heritage, which helped mobilize resources and international assistance. The restoration work demonstrated the importance of international cooperation in preserving cultural heritage during conflicts.

A similar situation is now unfolding in Odesa, which also has the status of a UNESCO World Heritage Site, although it was added to the list only in 2023, after the start of the Russian-Ukrainian war. Odesa, like Dubrovnik, found itself at the centre of an armed conflict that threatened cultural heritage. The war has posed serious challenges to the protection of the city's architectural and historical values, including risks to museums, libraries, churches, and other cultural sites.

The article pays special attention to the challenges faced by cultural heritage in times of war. For example, in addition to physical destruction, important issues include the protection and preservation of museum collections and archives, which can be subject to looting or destruction.

In the case of Odesa, civil society also plays an important role in protecting cultural heritage. Numerous initiatives are emerging to preserve architectural monuments and cultural sites. An important element is the involvement of local residents in heritage preservation processes, which helps to raise awareness and responsibility for the cultural heritage of their city.

Finally, the article emphasizes the importance of the UNESCO World Heritage status as a tool for protecting cultural heritage during armed conflicts and post-war reconstruction. The experiences of Dubrovnik and Odesa demonstrate that international recognition and support can be key factors in the preservation and restoration of cultural sites that are an important part of national and world heritage.

Keywords: Museum collections, cultural heritage, damaged monuments, Russo-Ukrainian war, Croatian War of Independence, Dubrovnik, Odesa.